

Jsme připraveni využít přínosů povodní pro zlepšení stavu vodních toků?

Tomáš Just

Povodně let 1997 a 2002 přinášely náročné situace, na jaké nebyl nikdo připraven. Byly pro dotčené lidi těžkou zkouškou, většina ovšem dělala to nejlepší, co mohla a uměla. Jistě bylo možné dělat mnohé lépe, mimo jiné při následném odstraňování povodňových škod na vodních tocích (OPŠVT). Povodně v těchto ohledech

přinesly mnohá ponaučení, i co se týče zapojení pracovišť ochrany přírody, jejichž zástupci, nakolik jsou zváni k jednání příslušných komisí svolávaných správci vodních toků, mohou pomáhat tomu, aby se nedělaly některé věci zbytečné a škodlivé, a naopak bylo využito některých příznivých aspektů povodňových událostí.

Přirozeným korytem potoka v lesním úseku prošlo „povodňové koště“. Obnažením nebo nanesením struktur hrubšího kameniva a říčního dřeva zostřilo detailní členitost koryta. Takový úsek vyžaduje jediné popovodňové opatření – vysbírání naplavených odpadků. Foto Tomáš Just

Povodně působí významné změny říčních území. Není to tak běžně vnímáno, ale tyto změny mohou být ve značném rozsahu pozitivní. Především v nezastavěných územích. Povodeň může eliminovat nepotřebnou a vodní tok degradující technickou úpravu koryta, tedy provést jeho skokovou renaturaci. Povodňová destrukce podélné technické úpravy koryta nebo příčné stavby může učinit bezpředmětnými otázky její právní existence jako vodního díla, což znamená významný pokrok na cestě k obnovení přírodě blízkého stavu. Povodňová renaturace může obnovovat i širší říční pás. Povodeň může vhodně „nakypřit“ i vodní tok s přirozeným korytem, aktivovat v něm četná ekologicky zajímavá stanoviště a úkrytové struktury, posílit tvarovou a hydraulickou členitost, obnažit přirozené štěrkové a kamenité substráty, obohatit vodní tok o cenné říční dřevo. Povodeň je schopna oživit dynamiku vodního toku a přirozený splaveninový režim, které byly předtím dlouhodobě pasivovány kulturními vlivy v povodí.

V různých úsecích vodních toků lze přijmout různé aspekty a různou míru povodňových změn. Omezení plynou především z držby a využívání ovlivněných pozemků. V sídlech, v blízkosti komunikačních staveb atp. bývají povodňové změny obecně málo přijatelné, z největší části tu pak jsou identifikovány jako takzvané povodňové škody a odstraňovány. Ovšem v nezastavěných územích by tomu mohlo a mělo být jinak. Tam lze vnímat významnou část povodňových změn jako příspěvek ke zlepšení morfologie vodního toku, říčního pásu, nivy. Jistěže pro využití povodňových změn bývají potřebné následné korekce – od místa k místu různého charakteru a různé intenzity. Někde bude korekce spočívat jenom v odstranění naplaveného antropogenního nepořádku. Korekce mohou zmírňovat příliš silné lokální povodňové změny (když se třeba koryto posune do nebezpečné blízkosti nějakých staveb). Nebo naopak mohou „dotaťovat“, co povodeň nezvládla provést v plném rozsahu – například když technicky upravené koryto bylo příliš zahloubené nebo jeho technické opevnění příliš odolné.

Ano, hlavním morfologickým problémem technicky upravených koryt bývá jejich nepřirozené velké zahloubení, resp. nepřirozené zaklesnutí hladiny vody proti okolnímu terénu. To znamená, že často potřebnou formou korekce povodňových změn koryta bude jeho vertikální stabilizace a změlčení, resp. vyzdvižení úrovně hladiny vody. Prakticky se to dá provádět i velmi jednoduše – vložením sledu pasů z kameniva,

V takto povodněmi strukturně aktivovaném přirozeném korytě není vhodné mluvit o „povodňových škodách“. Členité, hydraulicky drsné koryto nebude zrychlovat průběh dalších povodní, naopak bude podporovat jejich tlumivé vylévání do okolních ploch. Z hydromorfologického hlediska je vhodné zdůraznit, že koryto prodělalo průchodem povodně tvarové změny, ale nezměnil se jeho základní tvarový a rozměrový vzorec a na něj vázané hydraulické a ekologické funkce. Foto Tomáš Just

případně v kombinaci s říčním dřevem, do dna koryta. Od prostých pasů se může přecházet třeba k sestavám protisměrných výhonů, které podpoří vlnění proudu.

Za minulých povodní

Zatím se u nás s povodňovými změnami vodních toků příliš dobře npracovalo. (Lze uvést výjimky, třeba úseky řeky Bečvy, dříve technicky upravené, které byly po povodni roku 1997 úředně nazvány úseky s korytem přirozeným a dále ponechány převážně přírodnímu vývoji – sdělení J. Koutný 2022.) Jak správu vodních toků, tak ochranu přírody a krajiny první velké povodně zastihly pro tyto záležitosti odborně a metodicky nepřipravené. Vodohospodářský sektor se místo snahy o kultivaci součinnosti snažil omezovat vliv ochrany přírody. To se projevilo v omezení působnosti předpisů ochrany přírody při OPŠVT v § 83, písmene m) zákona o vodách. Ovšem ochránářská strana těmito tendencím někdy nahrávala neschopností vodohospodářsky obeznané argumentace a jednostranným, v konkrétních souvislostech nepřiměřeným uplatňováním zejména přístupů druhové ochrany.

V době velkých povodní let 1997 nebo 2002 začínalo do oblasti správy vodních toků teprve

zvolna pronikat vědomí potřebnosti zlepšování jejich morfologie. Technické úpravy koryt byly vnímány jako hodnoty podstatně větší oproti stavu přirozenému, jako majetek, který je třeba udržovat – bez velkého rozlišování, nakolik v tom kterém případě je skutečně potřebný a užitečný. Vodohospodářské plánování, vymezující úseky toků, jejichž stav by měl být zlepšen revitalizací nebo ponecháním samovolné renaturaci, mělo tehdy teprve vznikat. Obor revitalizací vodních toků se teprve vyhrabával ze slepé uličky zkrášlování melioračních kanálů neefektivním vkládáním stupňů. První věrohodné revitalizace prováděly spíše obce, zatímco správci vodních toků teprve nepřilíživě nadšeně uvažovali, jak jednotlivými realizacemi splnit jakési „ekologické minimum“, ale zase si tak moc nezadat a na technických úpravách koryt nenadělat až tak velké škody.

Obecná reakce byla taková, že všechno, co způsobila povodeň, je špatně a má to být eliminováno. Tomu odpovídala univerzalizace pojmu „odstraňování povodňových škod“. Po odstranění trosků se obvykle jako nejjistější cesta jeví obnovování stavu, panujícího před povodní. Tato cesta kladla nejmenší nároky na vodohospodářskou představitost a byla nejbezpečnější a nejjednodušší i z právního hlediska. Akceptování povodňových změn mohlo být krokem do

Ekologicky cenné struktury, vytvořené či podpořené v korytě vodního toku průchodem povodně – šterkové lavice hlavně v jesepových polohách, strmý nárazový břeh s příležitostmi pro hnízdění ptáků, struktury říční dřeva.
Foto Tomáš Just

neznáma, zvláště pokud by se jednalo o cizí pozemky a o vodní tok technicky upravený. Na tom se ostatně moc nezměnilo do dnešní doby. Počátkem roku 2002 byla přijata právní úprava v § 45 vodního zákona, zmiňující možnost státního výkupu pozemků, ovlivněných povodňovým vývojem přirozených koryt vodních toků. Ale tato úprava podle všeho není využívána – asi i z toho důvodu, že neříká kdo, jakým postupem a za jaké peníze má výkup realizovat.

Po povodni následuje takzvané OPŠVT. Slůvko „takzvané“ si neodpustíme jako upomínku dvou okolností. Jednak že výraz „povodňová škoda“ je v souvislosti přinejmenším s přirozenými vodními toky relativní až protimluvný. Povodně patří k přirozenému životu říčních krajin, vodní toky primárně tvoří, ne poškozují. Jednak jako pietní připomenutí bohužel nikoliv vzácných situací, kdy vodnímu toku nejvíc uškodilo právě až následné tzv. odstraňování škod.

Šterkové lavice, naplavené povodní v úseku potoka v nezastavěné krajině, je nepatřičné apriori pokládat za překážku v průtočnosti. Přínosy jejich případného odstraňování by nejspíš byly těžko dohledatelné, zatímco náklady takové činnosti a škody působené na vodním toku by byly výrazné. Foto Tomáš Just

Při OPŠVT často nebylo dostatečně rozlišováno, o jaký úsek jde, jaká jsou jeho specifika a perspektivní cíle jeho stavu. Hlavně se dost nerozlišovaly úseky v zastavěných územích, kde je akceptabilita povodňových změn obecně malá, a úseky v nezastavěné krajině, kde je tomu často jinak. Mnohde i v nezastavěné krajině jako by byla uplatňována zásada, že korytem toku, ať už je upravené, nebo přirozené, musí po povodni „projet bagr“ – mají být odstraněny všechny napadané stromy a bariéry povodňového splávní, odtěženy splaveninové lavice, zrovnány břehové nátrže a koryto pokud možno geometrizováno a vyhlazeno. Často neuváženě a ke škodě věci byl takto likvidován velký rozsah přirozeně členitých povodňových říčních tvarů. Popovodňové „pročišťování“ koryt bylo obvykle inspirováno starými špatnými tvary prizmat (koryt podélně neproměnlivých) s lichoběžníkovými průřezy, známými z oboru technických úprav vodních toků. Mnohdy to působilo dojmem, že koryto má být upraveno do tvarů, v nichž bude schopné provést případnou další povodeň ještě rychleji – což hlavně v úsecích v nezastavěné krajině nebývá správně. Mánie vyhrnování povodňových struktur kameniva ze dna do břehů koryt devastovala jak říční dno, které zbavovala tvarové a hydraulické členitosti a přirozených úkrytů, tak břehy koryt. Povrchy materiálu, vyhrnutého do břehů, se pak často stávaly příležitostí pro masové šíření invazních rostlin. Povodňové splaveniny (písek, šterk, kameny) byly z koryt ve velkém rozsahu odstraňovány, aniž by se braly v úvahu nepříznivé dopady na splaveninový režim, dynamiku a morfologii toku. Cenné říční kamenivo nezřídka končilo jako druhořadý zavážkový materiál. Technikou, která při tzv. OPŠVT mnohdy nadbytečně pojízďela koryty, byla mechanicky likvidována velká množství vodní živěny. Byly „pročišťovány“ i některé úseky s populacemi domácích druhů raků. Ty mohly být nejen přímo rozježděny, ale také devastovány račím morem, šířeným přesuny kontaminované techniky. Pohyb techniky v korytech poškozoval stromy v břehových porostech, což se nepochybně projevilo i v následujícím nástupu infekcí dřevin, hlavně fytoftorové nákazy olší.

Hlavně odklizení šterkových lavic bylo často důrazně požadováno místními úřady. A odborná chyba byla na straně vodohospodářů, pokud nedokázali tyto požadavky uvádět na správnou míru a prováděli i zásahy nedostatečně odůvodněné, s nepříznivým poměrem přínosů a škod. Jakkoliv ve vypjatých situacích by nebylo bývalo snadné těžce zkoušeným místním činovníkům vysvětlit, že vliv šterkových lavic na průběh povodní

Říčka za povodně vystoupila do nivní louky, počala v ní modelovat paralelní koryto, odnesla významnou část půdního krytu a naopak nanosla štěrkokamenité splaveniny. Z pohledu uživatele louky se nepochybně jedná o povodňovou škodu a nežádoucí stav. Z hlediska morfologie vodního toku a říčního pásu však jde o vývoj, který by mohl být využit k obnově přirozeného říčního pásu. Foto Tomáš Just

je obvykle přeceňován a naopak jsou často přehlíženy podstatně významnější závady, ovlivňující povodňovou průtočnost v obcích – depozice odplavitelných materiálů a objektů v blízkosti vody, nekapacitní lávky, mosty, závážky nebo přímo zastavování koryt a rozlivových území.

Často nepřiměřeně byly opravovány povodněmi narušené břehy koryt. Mnohde byly břehové nátrže za každou cenu opravovány masivními a nákladnými záhozy nebo rovnáninami, aniž by to bylo přiměřené odůvodněným potřebám stability koryta a charakteru a hodnotě navazujících ploch. Je třeba přiměřeně opevňovat kamennou rovnáninou břeh koryta, sousedící s extenzivní loukou? Mnohde bylo toto počínání zjevně neefektivním bojem s přirozenou říční dynamikou. Paradoxně při tom byly často opomíjeny stabilizace dna koryta (pasy, výhony...), jaké jsou mnohde vhodné a potřebné i pro členitost koryta.

Do pozice viníků povodní byly hojně stavěny břehové porosty dřevin a pak v rámci tzv. OPŠVT káceny. Často se při tom nerozlišovalo, jak konkrétně může za povodně působit ta která pasáž porostů. Bývaly přehlíženy pozitivní funkce porostů hlavně mimo zastavěná území, jako podpora tlumivých efektů povodňových rozlivů nebo zachycování povodňového splávní. OPŠVT

se často stávalo příležitostí na nějaká léta dopředu zjednodušit údržbu vodního toku nebo zúčtovat s dřevinami, které již před povodní někomu nějak vadily. Smutnou kapitolou hlavně po povodni 2002 bylo kácení topolů černých podél pražské a dolní Vltavy, které významně přispělo k tomu, že se zde tento původně nosný druh dřeviny stal prakticky vzácným a ohroženým.

Při velkých povodních „naší éry“ byl v posuzování tzv. škod na vodních tocích celkem pochopitelný chaos. Ale ani v následujících letech se nepodařilo odstranit některé podstatné systémové závady. Podstatným problémem bylo (a je) nastavení jednostupňového posuzování škod. Co nejdříve byly svolávány škodní komise, jejichž definitivní protokoly pak musely být v hektických termínech dodávány na ministerstvo zemědělství. Na jejich základě pak byla činěna dalekosáhlá rozhodnutí, naplňovaná i po několik následujících let. Komise ještě za doznívajících povodní většity například kubatury povodňových sedimentů, které mají být odtěženy. Zvláštní situace vznikaly, když se někde naplánovalo třeba i rozsáhlejší těžení splavenin v kubatuře, jistěže stanovené dostatečně „na straně bezpečnosti“, aby se posléze ukázalo, že dotyčné splaveniny nejsou v daném úseku toku v předpokládaných množstvích přítomny.

Komise ani formuláře protokolů v podstatě nebyly nastaveny k rozlišování, co je skutečná povodňová škoda, vyžadující odstranění, a co je třeba změna, kterou by bylo možné akceptovat a nějak využít. U jednotlivých škodních jevů se rozlišovaly tři stupně časové naléhavosti odstranění, což je užitečný nástroj, ale pro uspokojivé rozlišování „škoda x změna“ nepostačuje.

Při OPŠVT se jako silně problematické projevovalo suspendování „zvláštních právních předpisů“ podle písmene m) paragrafu 83 zákona o vodách. I několik let po povodni byla prováděna opatření mimo působnost předpisů a orgánů ochrany přírody – přestože věcně a časově by nic nebránilo tomu, provádět taková opatření v režimu standardním. Takto mohlo v řadě případech docházet ke zbytečným pochybením a škodám a sám proces posuzování škod přicházel o užitečné korekční nástroje.

Co je potřeba

Zřetelně potřebné je dvoukrokové posuzování, které umožní lépe rozlišovat, co jsou skutečné škody a co nějakou měrou akceptovatelné změny. V případě škod by pak bylo možné rozlišovat ty akutní, u nichž jsou důvody zvláštního režimu odstraňování, a ty, které lze následně řešit ve

Při pohledu na tento nevhodně umístěný, výrazně nekapacitní mostek není třeba příliš bádát nad tím, co zde vytváří „povodňově nebezpečné místo“ nebo „povodňový kritický bod“ (pojmy, s nimiž se pracuje v oboru protipovodňové prevence). Foto Tomáš Just

standardním režimu, tedy mimo jiné v působnosti předpisů a orgánů ochrany přírody.

OPŠVT se týká do značné míry poškozených úseků technických úprav koryt. Podstatnou část takových úprav by nebylo ani účelné, ani efektivní opravovat nebo obnovovat. Naopak mnohé z úprav mohou být následně zcela odstraněny nebo aspoň ponechány dalšímu samovolnému

rozpadu. Vodítko pro vylišování takových úprav v dnešní době existuje v dokumentech vodohospodářského plánování, a to v podobě vymezení úseků toků, jejichž stav má být perspektivně zlepšen revitalizací nebo renaturací. Jisté rozhodovací vodítko i pro popovodňové situace se skrývá také v písmeni c) odstavce (2) paragrafu 47 zákona 254/2001 Sb., o vodách, kde se hovoří o tom, že k povinnostem správy

V lesním úseku přirozeného koryta potoka nesmyslná a škodlivá aplikace správčovské tradice, podle níž „má po povodni korytem projet bagr“. Až tento zásah, prováděný v rámci „odstraňování povodňových škod“, vodnímu toku skutečně uškodí – setřením přirozené popovodňové členitosti, mechanickou likvidací bioty. Foto Tomáš Just

vodního toku náleží provozování a udržování v řádném stavu vodních děl v korytech vodních toků, která jsou nezbytná k zabezpečení funkce vodního toku. Je čas začít vylišovat vodní díla v tomto smyslu nikoliv nezbytná – a podle toho k nim přistupovat i v rámci OPŠVT.

Některá doporučení pro budoucí povodně:

- Již v hlubokém povodňovém míru provádět odborná školení pracovníků, kteří by v budoucnu měli posuzovat následky průběhu povodní, a probírat mimo jiné příznivé aspekty změn morfologie vodních toků vlivem povodní.
- Kompetentním ministerstvům: Upravit metodiku posuzování povodňových škod na vodních tocích tak, aby s výjimkou triviálních situací probíhalo dvoustupňově. Sice to bude organizačně náročnější, to by však mělo být vyvažováno efektivnějšími návrhy opatření. V prvním kole, co nejdříve po události, budou zejména identifikována opatření, jejichž provedení je bezodkladně nutné k odvrácení dalších škod a ohrožení a k obnovení společensky významných funkcí; taková opatření mají nárok na zvláštní režim, omezující administrativní překážky. Ve druhém kole, probíhající po zklidnění situace, by měl být prostor pro vylišení skutečných škod, které budou dále odstraňovány, a změn, které za jistých korekčních opatření budou akceptovány a využity. V této fázi je prostor pro stanovení dlouhodobějších plánů opatření. *(Ve druhém kole by již mohly mít komise k dispozici například základní geodetická zaměření hlavních řešených jevů.)*
- Svolavatelům komisí: Průběžně komunikovat povodňová témata s orgány a odbornými pracovišti ochrany přírody a krajiny. Jejich takto připravené zástupce pak zapojovat do působení komisí pro povodňové škody. AOPK ČR zapojovat i mimo území chráněných krajinných oblastí a národních kategorií zvláště chráněných území, kde Agentura nepůsobí jako orgán státní správy.
- Komisím: Při rozhodování o dalším nakládání s úseky vodních toků po povodních přihlížet mimo jiné i k dokumentům vodohospodářského plánování. V úsecích toků, u nichž je v plánech navrhováno třeba i jen perspektivní zlepšení morfologického stavu, je třeba minimalizovat zásahy, které by působily proti tomuto cíli. Při rozhodování o dalším nakládání s poškozenými technickými úpravami koryt přihlížet k jejich další potřebnosti pro plnění funkcí vodního toku (ve smyslu § 47 zákona o vodách) a nenavrhovat opravy či

rekonstrukce úprav málo potřebných či zcela nepotřebných.

Věcná doporučení pro navrhování a provádění opatření po povodních:

- Zásahy, které by mohly poškozovat morfologii vodních toků, by měli správci toků provádět jenom v dobře odůvodněném nejnужnějším rozsahu, na pozemcích a na vodních dílech, jež sami spravují.
- Vycházet z toho, že zejména v úsecích vodních toků mimo zastavěná území lze významnou část povodňových změn koryt a říčních pásů pokládat za přínos z hlediska morfologie a ekologického stavu. Naopak odstraňováním těchto povodňových tvarů je vodní tok obvykle poškozován.
- Neobnovovat za každou cenu stav z doby před povodní, využívat morfologicky přínosných změn. Aktivněji využívat ustanovení § 45 vodního zákona, zejména odst. (3) (neobnovení původního stavu z důvodu, že vodoprávní úřad obnovu ve veřejném zájmu nepovolí, plus příslušná kompenzace). V součinnosti vodoprávních úřadů a správců toků využívat možností ukončování právní existence nepotřebných vodních děl – prohlašování děl za zaniklá, shledávání dřívě upravených úseků koryt úseky přirozenými, rušením děl v rámci následných vodoprávních řízení.
- Obecně na nezbytné minimum omezit povodňové pohyby techniky ve vodních tocích a říčních pásech a poškozování dřevin. S ohledem na riziko přenášení račího moru se vyvarovat přesunu nedezinfikované techniky mezi úseky toků s potenciálním výskytem račího moru a s výskytem populací domácích druhů raků. (*Za dezinfekci se obvykle pokládá dokonalé očištění a následné vysušení pojezdových a pracovních částí techniky.*)
- Uvážlivě nakládat s cenným říčním kamenivem.
- Situaci po povodních nezneužívat k neadekvátnímu odstraňování dřevin z břehových a doprovodných porostů.
- Uvážlivě přistupovat k říčnímu dřevu. Odstraňovány by měly být jen ty prvky, které skutečně mohou vzhledem ke svému charakteru a poloze představovat nějaké ohrožení, mohou být odplaveny do tzv. povodňově špatných míst nebo v daném místě nějak objektivně nevhodně ovlivňují průtokové poměry.

Závěrem několik poznámek přímo k účasti pracovníků ochrany přírody v komisích pro posuzování povodňových škod na vodních tocích. (*Zástupci AOPK ČR jsou standardně zvaní*

To není nějaký „ženijní výkop“, ale koryto říčky, které prodělalo tzv. odstraňování povodňových škod vyhrnutím členitých povodňových struktur dna do břehů. Zejména v sousedství extenzivní louky velmi pochybné řešení, které poškodilo vodní tok ekologicky (setření členitosti) i vodohospodářsky (tvarování koryta, urychlující tečení vody, znehodnocení břehů a narušení komunikace mezi korytem a okolím převýšenými valy vyhrnutého materiálu). Foto Tomáš Just

k řešení povodňových jevů v územích, kde je Agentura v pozici orgánu státní správy. Jinde dle dosavadních metodik záleží na správcích vodních toků, kteří komise svolávají, zda budou vedle zástupců územních orgánů ochrany přírody zvat též zástupce AOPK ČR.)

- Vodohospodáři pracovišť AOPK ČR se v problematice orientují natolik, aby byli schopni užitečně působit v komisích pro OPŠVT. Dlouhodobě zavedené solidní pracovní vztahy se zástupci správ toků samozřejmě i součinnosti po povodních významně pomáhají. Ovšem zvláště po větších povodních může v regionu probíhat i více komisí současně a na jednání musejí být vysíláni i lidé jiných profesí. Ti by na to měli být připravováni i školením, poskytujícím jakési vodohospodářské minimum.
- Členové komisí pro škody by měli svým podpisem v protokolech stvrzovat jenom to, o čem se mohli přesvědčit na vlastní oči. Týká se to například rozsahů splaveninových útvarů.
- Zástupcům ochrany přírody se vyplatí brát v úvahu, že ochrana a bezpečnost zástavby, především obytné, infrastrukturních objektů atp. je uznanou společenskou prioritou. Rozporování této skutečnosti by dotyčného mohlo znevýhodňovat nebo vysloveně diskvalifikovat i pro jednání, v nichž by jinak bylo možné dosáhnout obстоjných výsledků.

- Dosud užívané formuláře škodních protokolů nemají rubriky pro zvláštní doporučení jednotlivých účastníků. V odůvodněných případech by se zástupce ochrany přírody neměl ostýchat připsat svoje – dobře uvážené a konstruktivní – vyjádření na dolní okraj formuláře.
- Zejména dokud nebude nastaveno dvoustupňové posuzování škod na vodních tocích, je třeba při práci v komisích aktivně využívat alespoň nástroje rozlišení časové naléhavosti řešení.

Existuje přímá vazba mezi řešeními povodňových změn a škod a následným zajišťováním protipovodňové ochrany (PPO). Jistěže tu je i pracovníkům ochrany přírody ku prospěchu, pokud mají základní přehled o PPO jak přírodě blízké, tak technické. PPO je samostatným zásadním tématem, na tomto místě lze jenom obecně doporučit, aby ani zástupci ochrany přírody nevnímali přírodě blízkou a technickou PPO jako protikladné alternativy (s tím, že to technické je apriori špatně). To by byl neobeznalý, nerozumný přístup s malými vyhlídkami na úspěch při reálných jednáních. ■

Článek pracovně připomínkoval Jan Koutný.